

Inleiding

Het virus zwaaide de plak over stad en land. Experts legden voor de tv-camera's met ernstige uitdrukking uit dat wij emotioneel worden van het regime dat corona ons oplegt. In de zomer en het najaar van 2021 heb ik een aantal wandelingen gemaakt door Hamont. Ik was in de vrije buitenlucht waar het virus veel minder vat op me had en zo genoot ik van de omgeving, die me regelmatig als nieuw voorkwam. Er zijn veel mensen die dat deden toen corona wild om zich heen sloeg. Ze ontdekten soms een andere werkelijkheid in hun eigen contreien, nieuwe ruimte dus.

Toen ik op stap ging, bedacht ik dat ik wel kon vastleggen wat ik zag. Dat betekent dat ik met meer aandacht dan gewoonlijk naar de dingen om me heen keek. Details worden interessant. Ik lette erop dat ik Hamont opdeelde in routes die ik vooraf bedacht omdat ik steeds langs andere plekken wilde stappen om erover te vertellen. Ik zeg niet dat ik óveral geweest ben; er zijn zeker straten die ik niet heb bewandeld.

Ik moet bekennen dat ik niet in Achel rond ben geweest, hoewel in deze verhalen wel een aantal stukken over Achel zijn opgenomen, zoals de omgeving van de Tomp en de Kluis, die niet voor niets Achelse Kluis heet. Ik weet té weinig van Achel en daarom heb ik me er ook niet aan gewaagd. Lezers kunnen dat zien als een gemis. Misschien breng ik iemand uit de tweelinggemeente die Achel kent met deze verhalen op een idee om hetzelfde te doen. Dan zou het gat – zo zie ik dat ook – wel gedicht kunnen worden.

In Hamont ben ik in de meeste uithoeken geweest. Dat was dikwijls verrassend. Ik ontdekte patronen in Hamont die ik voorheen nooit zo nadrukkelijk had gezien. Die patronen zijn van historische, maar ook van sociale, culturele en

geografische aard. De meeste ervan liggen zó voor de hand dat je eroverheen kijkt, juist omdat ze zo dagelijks normaal zijn geworden. Je denkt er niet eens meer over na. In de laatste drie afleveringen van deze vertellingen noem ik die kenmerken van Hamont. Het zijn vijf krachten of fenomenen die Hamont hebben gemaakt tot wat het is. Ze geven mijn persoonlijke idee weer over wat ik in grote trekken van Hamont vind. Ik noem ze alvast en ze zullen de lezers van Hamont niet verbazen, denk ik: dat zijn de invloed van de katholieke kerk, de grens met Nederland, de teuten, de tegenstelling tussen wat men de stad noemt en de buitingen en tenslotte de functie van de buitingen (alles wat buiten de stad ligt) zelf. De buitingen zijn op zijn Hamonter gezegd, de ommelanden. Het feit dat Hamont een stad is en dat al lang is, maar zonder grootse stadse pretenties en kenmerken, is toch iets wat al eeuwenlang een stempel heeft gedrukt op de denkwijzen en houding van de inwoners. Mensen in Hamont achten zich al sinds eeuwen stadsmensen.

Ik heb in totaal dertien rondgangen gemaakt door Hamont, waarvan twee op de fiets. Daar heb ik 72 verhalen over geschreven. De laatste drie zonder dat ik daarvoor nog rond moest gaan. Dat zijn de persoonlijke eindbeschouwingen waar ik het al eerder over had. Ik ben drie keer alleen op stap geweest en tien keer in gezelschap. Mijn vrouw Marjan heeft drie ommegangen samen met mij gemaakt. Eén keer ben ik op stap geweest met Juliënne Boonen, een vriendin uit vroegere tijden en bij de overige wandelingen ben werd ik één na één vergezeld door mijn broers Jos, Boudi, Martin, Rigo (ook een keer met zijn vrouw Elly erbij), Jan (met zijn dalmatiër Ace) en Theo samen met zijn vrouw Martine. Bij het begin van elke serie verhalen over die één wandeling gaan, geef ik aan waar ik precies ben heb gelopen of gefietst. Zo kan de lezer volgen waar ik op dat moment ben.

Mijn wandelgenoten hebben mij met hun eigen kennis over Hamont nog veel kunnen verklaren over de dingen die we tegenkwamen. Zij wezen mij ook op details, waar ikzelf overheen zou hebben gekeken als ik alleen was gegaan. Zo vertelde onze Martin mij over de naam van een straat die Ellestok is genoemd; een vreemde naam waarvan ik de betekenis pas achterhaalde toen ik het ging opzoeken op het internet. Iets dergelijks is meerdere keren gebeurd. Onze Boudi heeft mij de jungle van het Papebos in geloodst, waar we overigens niet ver kwamen. Onze Theo vertelde mij over de Kwiet in het centrum van Hamont. Het zijn slechts een paar voorbeelden. Door hen wist ik dan wat ik moest opzoeken. Ik ben op mijn zoektocht onder andere geregeld uitgekomen bij de website van het weekblad de HAC, waar ik artikelen vond over plekken en gebeurtenissen. Ook daar heb ik gebruik van gemaakt.

Voorts ben ik ook binnengestapt bij de geschied- en heemkundige kring De Goede Stede van Hamont op de Wal. Daar heeft men mij diverse tips gegeven. Ik heb er meerdere folders gekregen over Hamont en ik heb er een aantal boeken gekocht. Zelf beschik ik nog over een aantal boeken over Hamont. De lijst van publicaties waar ik onder andere uit heb geput, staat in de bijlage van deze bundel vermeld. Natuurlijk is geen enkel verhaal ooit compleet. Ik heb gemerkt dat mensen bij sommige details geheel eigen verhalen kunnen verzinnen, dingen die ze zelf hebben beleefd, van horen zeggen hebben of juist heel goed gedocumenteerd thuis hebben liggen. Achter elk verhaal schuilt steeds een waaier van volgende verhalen; achter elk detail zit er nog een en nog een. Sommigen konden mij ook ter plekke aanvullen en corrigeren. Ik heb daarbij veel gehad aan het feit dat ik de verhalen heb laten lezen op Facebook en dan in de groep 'Je ben van Hamont-Achel als...', waar ruim tienduizend mensen (die iets met Hamont hebben) lid van zijn.

Hamont is geen bruisende stad met een groots en luid leven. Het lijkt er zelfs op dat de burgerij in de loop van de jaren steeds haar best heeft gedaan het rustig en kalm te houden. Zelfs met de kermis en met Vastenavond is het nog bescheiden rumoerig. Hamont kende in de jaren zeventig een kleine uitbarsting van rebellie in de vorm van de Kwiet en de Brassers, maar die herrie werd na enige tijd de kop ingedrukt: het was gewoonweg óngehoord dat een dergelijke uiting van opstand tegen de autoriteiten gedoogd kon worden. Ongepermitteerd. Niks van! Daar doen wij hier niet aan mee! Cultuur moet beschaafd en beheerst gereguleerd worden vanuit de stad! Geen al te wilde bedoeningen.

Nu kan ik uiteenlopende bespiegelingen en overpeinzingen geven over hoe de verschillende kenmerken van Hamont invloed hebben (gehad) op wat men wel noemt de volksaard, maar dat voert te ver in de context van mijn verhalen hier. Het is sowieso meestal ondoenlijk om iets over volksaard te zeggen. Misschien zullen mensen zich erin herkennen maar er zullen er evenzoveel zijn die een heel andere mening zijn toegedaan. Aan een dergelijk waagstuk begin ik niet.

Iemand schreef me in een persoonlijk berichtje het volgende: *‘Willem, je hebt mooie verhalen geschreven. Iemand die Hamont een beetje kent zal zich goed kunnen inleven in je verhalen. Wie Hamont nog niet kent, die zal het nu wel beetje kennen. Vaak goed onderbouwd, wat ook een duidelijke duiding geeft, en toch met je eigen touch, zoals jij het ook ziet. Dit maakt het een persoonlijke visie. Dat is de vrijheid van de schrijver die we respecteren. Ieder kan er op die manier zijn eigen visie op plakken, al is die soms dan ook anders.’*

En daar kan ik me goed in vinden. Natuurlijk kun je altijd discussiëren over wat dé waarheid is; het blijft altijd eigen interpretatie van de dingen die de schrijver waarneemt. Op deze manier ontstaat een eigenzinnige kijk op de

werkelijkheid die Hamont heet. Geen enkele schrijver ontkomt aan zo'n eigen vertolking.

De lezer zal in verschillende verhalen ontdekken dat ik op mijn zestiende uit Hamont ben vertrokken. Toch bleef ik er regelmatig – weliswaar vluchtig als bezoeker – terugkeren omdat mijn familie er is blijven wonen. Daarmee bleef en blijf ik nog wel voeling houden met de stad en de omgeving, hoewel dat natuurlijk oppervlakkig is. Deze wandelingen zijn dan ook een hernieuwde intensieve kennismaking geweest hoewel ik moet erkennen dat Hamont mij regelmatig (opnieuw) heeft verbaasd tijdens mijn rondgangen.

Stefan Buteneers – hij is een oud-buurjongen van mij – bood spontaan aan de verhalen taalkundig te corrigeren en te redigeren. Dat heeft hij zeer nauwgezet en uitvoerig gedaan met waardevolle aanvullingen en tips. Daar ben ik hem zeer dankbaar voor. Hij heeft dat werk met veel plezier gedaan, liet hij mij weten en verder schreef hij: *'Naar mijn beste inschatting gaan er - net zoals ikzelf - zeker zowel veel "native" als ingeweken Hamontenaren zijn, die er plezier aan zullen beleven. Of dat nu plezier is vanuit nostalgische, historische, familiale, leergierige of ontspannende sentimenten maakt daarbij denk ik weinig uit. Mijn complimenten dus voor je werk, helemaal top!'* Dat is dan zo'n bekend hart onder de riem.

Ik heb Luk Van de Sijpe – hij is historicus, oud-leraar en voorzitter van de Goede Stede – gevraagd of hij mijn verhalen wilde nakijken op feitelijke missers ten aanzien van de inhoud. Luk is zo ongeveer de wandelende encyclopedie over de geschiedenis van Hamont-Achel en heeft verschillende studies en publicaties hieromtrent op zijn naam staan. Aan zijn opmerkingen en suggesties heb ik veel gehad bij de uiteindelijke totstandkoming van deze bundel, waarvoor ook mijn dank.

Roel Weltens uit Achel liet mij weten dat hij geen lezer was totdat hij mijn verhalen onder ogen kreeg. Hij is

toen wel gaan lezen. Dat beschouw ik als een groot compliment. Hij vindt het wel jammer dat er geen verhalen over Achel zijn, waar ook veel interessant over te vertellen is.

Tenslotte dank ik ook degenen die een deel van de ommezingen met mij hebben gemaakt en zo als mijn gids hebben gediend. Met buiging voor hen en u, mijn lezend publiek,

Willem van Lit

Waar was ik in de eerste lus?

Aflevering 1 t/m 7

Ik ben mijn verhalen begonnen in de buurt van de Haart. Willy (Wortel) Boonen woonde indertijd op de weg naar Beverbeek. Met mijn herinneringen aan hem startte ik deze eerste zeven verhalen. Ik ben toen naar het Boskerkhof (afl. 2) gelopen aan de Nobelstraat. Langs dit kerkhof loopt er een fiets- en wandelpad het bos (afl. 3) in naar de Waag (afl. 4 en 5). Vandaaruit ben ik naar de Tomp gelopen (afl. 6). Daarna ging ik vanaf het Planetenpad naar het Mulke en vanaf daar via een wandelpad (langs de Zonberg) naar de weg naar Beverbeek, waarbij ik langs de Punch over de Nobelstraat (afl. 7) de eerste lus voltooide.

1. Spruiten sproeien

'*Vijfentwintig frank*'. Hij stak in een royaal gebaar zijn armen naar ons op en keek ons aan alsof hij er zijn broek aan zou scheuren.

Achter hem lag een veld waarop spruiten stonden. Het was hoogzomer. De koolplanten stonden al hoog. Naast hem op een stoel stond een motorsproeier. Er zaten draagriemen aan vast. Het was de bedoeling dat we met dat apparaat op onze rug de spuitplanten met gif tegen ongedierte gingen besproeien. Ik weet niet welke parasitaire vlegels zijn spruiten bedreigden; dat maakte niet zo veel uit. We namen alles mee wat daar leefde. We zouden ze rondzwaaiend met de motorisch aangedreven vernevelaar allemaal gaan verdelgen.

'*Vijfentwintig frank per uur*', benadrukte hij nog eens met een blik die zowel gulhartigheid als strengheid uitstraalde. Normaal kregen we twintig frank voor het werk dat we deden. Twintig frank is ongeveer een halve euro, met vijf frank meer, is dat nog ongeveer twaalf cent erbij. Maar goed, ik praat hier over 1969. We waren nét 16 jaar oud. Het maakte ons niet zoveel uit allemaal.

Wat ik nu vertel, kwam gisteren weer in mijn geheugen terug naar boven toen ik langs het huis liep waar vroeger Willy van de Bóewen nog bij zijn ouders woonde. Willy spreek je uit als Wielly. Eigenlijk heette hij Boonen; in Hamont werd dat als 'van den Bóewen' uitgesproken. Maar iedereen noemde hem Willy Wortel. Dat was zijn bijnaam, algemeen bekend, maar in zijn aanwezigheid nooit gebezigd. Hij had die bijnaam gekregen omdat hij een tuindersbedrijf had dat hij met hart, ziel en straffe hand bestierde. Nu is Willy Wortel ook de antropomorfe kip uit verhalen van Donald Duck, maar of mensen hem daardoor die naam hebben gegeven, weet ik niet. Deze Willy Wortel leek in niets op de geniale uitvinder uit de strips van Duck.

Voor het werk op het veld had hij veelal schooljongens in losse dienst. Vakantiewerk. Willy was vrijgezel – jonkman heette dat in ons dialect – en voor de herenliefde. Dat wist iedereen, maar er werd geheimzinnig over gedaan. Hij mankte. Eén been was iets korter dan het andere. De schoen die aan de voet van het kortere been zat had een dikkere zool en een hogere leest. Het gaf hem een ietwat amechtige indruk zoals hij tussen de rijen planten vaak hinkend op ons toestormde over het veld. Meestal riep hij al uit de verte, zodat we nooit verrast werden met zijn aanwezigheid. Hij was zelfs ietwat kleiner dan wij en stond dan doorgaans pront met beide handen in zijn zij tegenover ons uit te leggen wat we niet goed deden. Hij had altijd een grijze stofjas aan. Op zijn neus stond een kleine bril die hij met een grof gebaar van zijn armen wel vijf keer per minuut recht moest zetten. Dan trok hij ook altijd zijn neus wat op en zijn voorste tanden werden daarbij zichtbaar, waardoor hij in de verte iets weg had van een mopshond. Door zijn voorkomen met die stofjas leek hij meer op een ambachtsman die in een atelier werkte dan op een tuinder. Hij liep doorgaans wat mopperend rond, maar het leek alsof hij niet altijd echt meende wat hij zei.

Willy reed al jaren in een plompe grijze Volga, een auto van Russische makelij, de voorloper van wat wij nu een SUV zouden noemen. Men schreef er onder andere over dat elke Sovjetburger er indertijd van droomde zo'n auto te bezitten. Het was een auto waar hij veel jongens in kon vervoeren soms naar landerijen die ver buiten het dorp lagen. De wagen was lomp grotesk en veerde als een logge trampoline, maar misschien is dat iets wat meer nog uit mijn verbeelding voortkomt. Ik voelde me nooit zo op mijn gemak in die auto en dat lag voornamelijk aan de rijstijl van Willy. Hij had de gewoonte nogal scherp en hard door de bochten te scheuren. Dat was een soort stoerheid, die eigenlijk niet bij hem paste. Het was de tijd dat er nog geen autogordels bestonden en ik voelde me steeds wat als een balletje rond stuiteren in deze

auto. Ik denk dat hij ook wel wat verbruikte, brandstof bedoel ik dan. Willy reed meestal met een rookpluim achter zich aan rond. Hij pochte dikwijls met zijn auto. Hij zei dan dat hij sterk was en een grote remorque (aanhangwagen) kon trekken en dat hij ermee het veld op kon.

Veel later, ik was toen al een aantal jaren uit zijn velden verdwenen, is hij beticht van ontucht met jonge jongens. Het was niet zo heel vreemd dat iemand een dergelijke verdenking op zich laadde: als homoseksueel en dikwijls met jongens bezig tussen zijn bonen, bieten, wortelen, spruiten, aardappelen en aardbeien. Overigens, ik ben eerlijk, ik heb nooit iets gemerkt van oneerbare toenaderingen te velde. Ik ken één iemand die net zo oud is als ik die mij wel eens samenzweerderig heeft verteld over een poging om met hem spelletjes te doen. Of het waar is of niet, dat laat ik in het midden. Ik weet ook niet of hij ooit voor vervolgd is voor deze aantijgingen of niet. Willy is intussen al jaren geleden overleden en misschien ben ik nu bezig met een smerige roddel. Als er iemand is die zich hieraan stoort, mag hij of zij het mij laten weten.

Ik keer terug naar het begin van dit verhaal. Vijfentwintig frank dus; daarmee was het de eerste loonsverhoging in mijn leven. En die was zelfs relatief gezien de hoogste die ik ooit nog zou ontvangen: vijfentwintig procent in één keer. Het was weliswaar tijdelijk – alleen maar voor dit werkje – maar toch, we ervoeren het als een mooi extra, wat ook getuigde van een groot vertrouwen in ons vanwege de baas: dat wij dit mochten doen! Wij, dat waren een neef van me en ikzelf. Wij voelden ons de uitverkorenen wat dit betreft.

Het was vroeg in de ochtend; de zon was net op. Het zouden hete dagen worden. Dat wéerden het ook. Willy had ons één regenpak verstrekt: een waterdichte jas (met capuchon) en broek, voorts één paar rubberen laarzen, twee mondmaskers, één bril en een paar rubberen handschoenen. Hij legde ons uit

dat we elk twee keer een ronde moesten spuiten: eerst mijn neef, dan ik twee rondes. Kwam je van je ronde terug omdat de gifcontainer leeg of de brandstof van de motorspuit op was, dan moest de ander er voor zorgen dat de sproeier eerst van je schouders werd genomen, een nieuwe lading sproeigif klaar gemaakt werd of de brandstof werd bijgevuld. Na twee rondes wisselden we dan ook van kledij. Naarmate de ochtend vorderde werd het steeds warmer. We zeiden niet veel tegen elkaar. We liepen te soppen van het zweet in onze gedeelde waterdichte kleding. Als ik aan de beurt was, trok ik met smerige grijnzen op mijn bakkes de zeiknatte omhulsels van mijn neef aan en begon zo aan mijn ronde. Kwestie van even doorzetten en niet nadenken. Na een meter of twintig was je dan gewend aan de kleffe intimiteit van je makker en liep je zelf je poriën te legen in de beschermende binnenlaag. Daarom mochten we dit ook maar een halve dag doen. 's Middags zou het helemaal niet meer uit te houden zijn. Zo liepen we om de beurt als een groen glimmende buitenaardse kabouter herrie, zweet en gif te sproeien tussen de spruiten. Voor vijf frank meer. De hele klus heeft ons – geloof ik – nog drie ochtenden gekost. Daarna moesten we weer gaan schoffelen tussen de bonen, aardbeien plukken of aardbeiplantenscheuten knippen. Tegen het oude loon dan. Ik kan niet zeggen of ik door die tijdelijke loonsverhoging misschien door het oog van de naald ben gekropen. Zo nu en dan snoven we toch wel de scherpe stank op van het goede dat we machinaal liepen rond te sproeien.

Het lijkt onvermijdelijk dat als je na jaren weer eens rondwandelt in je geboorteplek, er allerlei verhalen losschieten in je geest. Het ouder worden heeft daar zeker ook mee te maken. Je hebt meer geschiedenis dan toekomst; dan komt het vanzelf los zo lijkt het. Waarschijnlijk volgt er nog meer. De neiging tot het leegschrapen van de herinnering is sterker dan mezelf.

100421